

Stöd Hembygdsföreningen

genom att bli medlem!

Årsavgiften är 100 kronor per
person.

Beloppet kan lämpligen insättas på
postgiro 58 23 49 - 7

Munkedals Hembygdsförening har till uppgift att:

- Samla och bevara allt av värde som belyser befolkningen liv och verksamhet under gången tid
- Skydda och bevara alla yttre fornlämningar inom kommunen
- Arbeta för främjandet av ortens kulturliv
- Verka för skydd åt bygdens natur och bevarande av dess särprägel åt kommande släkten
- Genom exkursioner och utfärder ge inblick i fornminnenas stora historiska betydelse
- Samla och bevara allas slag av antika och äldre föremål såsom träarbeten, redskap, böcker, fotografier, tidskrifter mm att förvara i vårt museum.

Tidningen är tryckt på [nya](#) Xerox DC250!

Önskas mer information vänligen kontakta

Xerox Partner DocuWare AB
Fredrik Balksten
031-776 80 27/0736-33 80 27
fredrik.balksten@docuware.se

Munkedalsbygden

Munkedals Hembygdsförening

Nr 1 2006

Årgång 2

Gamla Bruket i Munkedal

Foto: Bertil Johansson

Här kommer nu tredje numret av Munkedalsbygden

Hembygdsföreningen noterar tacksamt att medlemmarna visat stort intresse för vårt lilla blad. Även andra Munkedalsbor har uppmärksammat innehållet och hört av sig. Säkert kommer vi att få många nya medlemmar. Vi tror att intresset för det gamla som varit och det för vår hembygd karaktäristiska kommer att öka.

En av dem som genom åren följde vår verksamhet med välvilja var Ejnar Smith på Hagarne ringväg. Under sitt yrkesverksamma liv var han förrådschef på Munkedals bruk. På fritiden och i synnerhet sedan han gått i pension var han hängiven frimärkssamlare. Han gjorde bland annat i ordning två utställningstavlor över märken och brev stämplade på den första poststationen i våra trakter, nämligen Quiström. En sommardag 2005 ringde han till mig och erbjöd sig att donera dessa tavlor till hembygdsföreningen. Vi kom överens om att vi skulle träffas nästa vecka och diskutera saken. Men följande måndag fick jag reda på att Ejnar akut hade fått uppsöka lasarettet i Uddevalla. Efter någon dag hörde hans son Tore av sig och talade om att Ejnar avlidit. Han ville emellertid att Ejnars önskan skulle uppfyllas. Hembygdsföreningen skulle överta den unika Quiström-samlingen. Så skedde också. Tore hjälpte Yngve med flyttet till hembygds-museet.

Y C

Omslagsbilden visar Gamla Bruket som Artic Paper överlätit till Munkedals Hembygdsförening som i sin tur upplåter det vidare till Munkedals slöjdförening som sköter anläggningen.

Innehåll

Bussresa till Falköping, Åsle Tå och Gudhem	4
Vinterfesten på Kaserna	8
Arbetsdagar på Kaserna och i museet	9
När strömmen kom till Munkedal	10
Nedslag i Sockeninventeringen	11
Stuveryr – mitt barndomshem	14
Brand i fabriken	17
Gravstensinventering	19
Mitt smultronställe	21
Ur hembygdsmuseets samlingar	22
Gårvik – vi rättar och kompletterar	23
Efterlysningar	25
Efterlysningen i förra numret	27
Krans-Axel än en gång	27
MUNKEDALS HEMBYGDSFÖRENING 2006	31

Har Du något att berätta?

Du är välkommen att lämna bidrag till denna tidning.

Det kan vara i form av

- en text du skrivit
- en muntlig berättelse
- gamla bilder (vi lånar bara bilden)

Kontakta då Yngve Carlsson tel. 0524 - 710 19

Bussresa till Falköping, Åsle Tå och Gudhem

Efter många år utan resor var det äntligen dags för Hembygdsföreningen att göra en dagstur med buss. Det var den 3 september som detta skulle ske. Efter några diskussioner med bussfirman blev det bestämt att resan skulle gå till Falköping och Bondens år. Dessutom skulle det bli besök på Falbygdens Ost, som är ostälskarnas paradis med mängder av olika sorters ost. Sverker blev reseledare och i det grå morgondiset fylldes bussen med förväntansfulla resenärer. Det första stoppet blev som sagt osthallen där det bjöds på kaffe med ost som tilltugg och tillfälle att inhandla varor.

Nästa stopp blev vid Åsle tå, en samling små låga stugor utmed bygatan. De flesta husen var byggda på plats, men några har flyttats dit från andra orter i trakten. Guiden som tog emot detta sällskap, var mycket kunnig och berättade om de människor som bott i stugorna. Alla hade en speciell historia med en liten knorr på slutet. Som smeden, till exempel, han fick flytta sin smedja eftersom prästgården låg i närheten och gnistor från smedjan kanske kunde tända eld på taket på prästgårdens ladugård som var av halm. Samtliga stugor hade halmtak, förutom en bit närmast takåsen som bestod av torv och gräs. Detta också för brandrisken. Detta besök borde varit något längre ansåg många, ty det var mycket intressant.

Efter detta besök var det åter dags att kliva på bussen och göra ett besök på en gård, som blivit ett mycket fint museum. Där kunde man se bondens arbete under årstiderna. Vid varje del fanns det vaxdockor, så naturliga att man nästan kunde hälsa på dem i handen. Gårdens ägare var guide och berättade på genuin västgötadialekt om gården och dess historia. Det var också tid för middag och den var mycket smaklig, allt hemlagat på gården.

Nu styrdes kosan mot Gudhems kyrka och klosterruin. En gigantisk byggnad en gång när den byggdes under 1100-talet. Detta besök var inte beställt och därför skulle det inte vara någon guide, men det dök ändå upp en mycket välinformerad person som berättade om detta cisterciensordens kloster. Många historier om lönngångar under jorden till närliggande kloster har hörts, men sanningshalten är kanske inte stor.

Resan tillbaka till Munkedal startade och under den blev det underhållning av olika slag, lite musik och sång och historier. Av någon anledning blev det många om nunnor och munkar. En bra utflykt som kanske följs av flera.

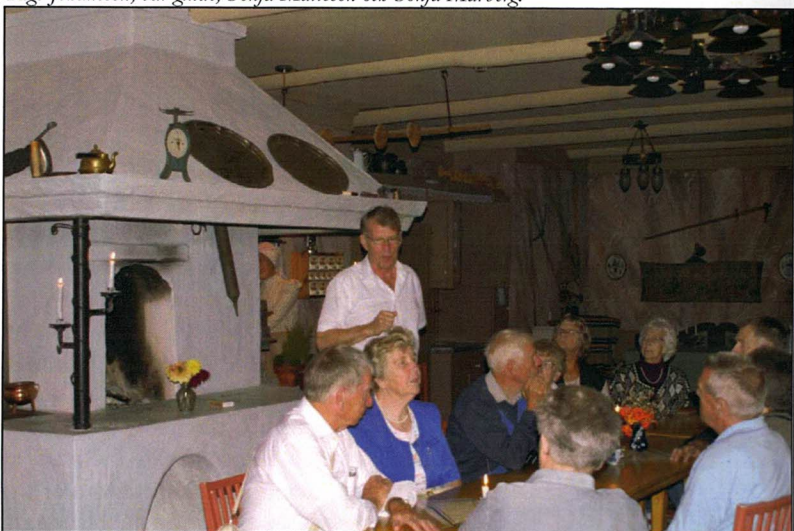
Kaffe med ost, gott! Bengt och Astrid Blomberg, Karin Aronsson, May-Britt Kihlberg, Sonja Marberg med ryggen mot kameran.

*Ostdiskussion utanför Osterian.
Gunnel och Stig Månsson i samtal med Sigvard Hermansson och Melker Hansson.*

*Trevlig guide på Asle tå.
Tage Johansson, vår guide, Sonja Mattsson och Sonja Marberg.*

Bonden berättar om sin gård för Stig Persson, Britta Hermansson, Torsten Johansson, Inga-Lill Andersson, Birgit Hallberg, Greta Johansson, m.fl.

*Stora valvbågar och kyrktornet på Gudhem.
Gruppen lyssnar på guiderna, som båda var präster.*

*Text och bild
Bertil Johansson*

Vinterfesten på Kaserna

Som sed är i Hembygdsföreningen skall det alltid vara en vinterfest med risgrynsgröt med tillbehör, kaffe med lussekatt och pepparkakor och lite musik och allsång. Det var ju inte riktigt den vinterstämning som skulle vara, ty snön lyste med sin frånvaro, men trots det var det många tomtar som tittade fram i det stora trädet. Inne i bakstugan var dukat och snart fylldes den med glada människor som verkligen tog för sig av det som bjöds. Det hade eldats och donats hela dagen och värmen var hög. Lite musik och sång blev det efter maten och sist var det allsång med Evert Gunberg, som delade ut sånghäften. Ragnar Nilsson framförde ett par låtar och dessemellan blev det dragspelsmusik. Ett stort tack till de damer och herrar som ordnat denna grötfest, ingen nämnd och ingen glömd.

Sune Gillberg kollar in läget.

Text och bild. Bertil Johansson

Arbetsdagar på Kaserna och i museet

Under sommaren och hösten har mycket arbete lagts ned av många flitiga krafter på både Kaserna och i hembygds museet.

På Kaserna samlades både unga och gamla för att utföra det nödvändiga underhållet på den härliga anläggningen. Ett nytt staket, en "haggård" har satts upp, buskar och träd har tagits ned och man har lagat taket på den stora magasinsbyggnaden. Det gäller att alla de värdefulla föremålen, som finns där inne åtminstone inte får regn på sig genom taket.

I Museet har det lagts många timmar på att både städa och vi har påbörjat en förändring av utställningen. Dessutom har kommunens arbetslag lagt nya golvmattor, målat och tapetserat i flera av rummen, vilket gjorde gott åt denna mycket slitna del.

Arno Johannesson i samtal med Sune Gillberg medan Kristin Balksten med syskonen Noa och Adam Dahl lyssnar fascinerat.

Text och bild Sverker Balksten

När strömmen kom till Munkedal

Hilding Blomberg (1904-1999), som bodde på Stale gård i Munkedal berättade hur han mindes när bygden blev elektrifierad.

Att få tillgång till elström medförde en stor förändring. Första världskriget hade just slutat. Det var ont om allting. Tilldelningen av olja till belysning räckte bara till fotogenlykta i stall och lagård. I bostaden hade vi karbidlykta som komplement för att spara på olja.

Ledningsbygget skedde 1919. Det var dåliga tider i stenbrotten då, så det var stenhuggare som jobbade med detta, antagligen som beredskapsarbete.

Vi flyttade in i det nya manhuset här på julaftonen det året. Det var i stort sett bara köket och ett sovrum som var inflyttningsklart då. Far höll på med inrednings-snickeriet i de andra rummen under vintern. Ledningsdragningen inne började efter nyåret 1920. Eftersom köket och sovrummet var pappspänt, målat och tapetserat blev det kuloledningar där. I övrigt drogs ledningarna i väggarna. På våren, vill minnas det var 20 mars, släpptes strömmen på. Far var inte hemma just då och Mor tyckte vi skulle vänta med att trycka på ljusknappen tills han kom hem, och så blev det. Oj, vad ljust det blev, ja så ljust att det gick att läsa borta i spisvrån! Det var annat än fotogenlampan, som inte lyste upp stort mera än där den stod. Ja, taklampan lyste ju upp bättre förstås. Men inte som det elektriska. Ändå var det nog inte starkare lampa än 40 watt, men jag tror att strömmen kan ha varit starkare då för att det inte var så stor belastning. För det blev väldigt ljust!

Efter den första stormen som inträffade därefter låg ledningsstolparna utefter gårderna. Stolparna hade inte satts ner tillräckligt djupt. Så det blev strömavbrott ett tag. Det gjorde inte så mycket då, för det var bara ljuset som gick på ström. I den gamla lagår'n hade vi inte ström överhuvudtaget. När ny lagård togs i bruk 1934 blev det ström där, men bara en-fas de första åren. Jag drog in kraft till logen 1937 och då byttes det gamla tröskverket, som drevs med hästvandring, ut mot ett motordrivet självrensande verk. (Vandringen var f ö rätt ny och jag vill minnas att Otto i Järnunderöd köpte den). Det blev ett nöje att tröska när det kom ren

spannmål direkt i säcken. 1938 grävde vi brunn här och drog in vattenledning till manhus och lagård, och hydrofor skaffades. Innan bar vi ju vatten till hushållet från kalkkällan (vid Örnebacke-bäcken) och korna vattnades sommar som vinter i bäcken. Till hästarna körde vi hem vatten i tunna.

Bengt Blomberg

Vi efterlyser mer information om när elektriciteten kom till Munkedal. Vi lånar gärna bilder. Kontakta någon i styrelsen.

Nedslag i Sockeninventeringen

Vad åt man på 1930-talet?

Var man bonde så åt man av det man producerade. Man slaktade kalvar och grisar och man nackade höns. I samband med slakten togs allt tillvara som lungor till lungmos, blod till palt och tarmar till korvskinn. Äpplen, päron och plommon togs tillvara och man plockade givetvis blåbär och lingon. Av säden maldes mjöl och korna lämnade mjölken som till viss del blev till ost och smör. Självförsörjningsgraden var stor men en del köpevaror behövdes som kaffe, te, socker och salt. Var man inte bonde så var det inte ovanligt att man från släktingar på landet fick någon fläskbit i samband med slakten. Om kassan var mager så blev det i regel inte så mycket hull på människorna heller. En arbetare hade inte så stor lön och därför ingick potatis och rotfrukter i kosthåll. Gröt var vanligt och brödet bakades ofta i hemmet för att spara in på matkontot. Vid jul åt man risgrynsgröt och det fanns apelsiner att köpa. Det bakades både mjuka kakor och småkakor. Min mamma minns med glädje suckaten.

För att belysa skillnaden i kosthåll mellan de med låg lön och någon med hög sådan, så har jag tittat på vad direktör Bildt vid Munkedals bruk inhandlade i matväg. De mest vanliga varorna inhandlades från Munkedals Arbetarförnings Handels AB men när det gällde andra varor så anlitas t ex Aktiebolaget D Hasselblads Charkuteri i Göteborg med dess olika avdelningar som var specialiserade på chark, kött och speceri. Här följer ett exempel på en räkning daterad 31 december 1935 gällande varor inhandlade 20-30 december 1935.

Chark. Avd

Buljong	17,50	3,8 kg Engelsk Stilton	20,90
Skinka G.bg:s	14,95	3 ask. Chokladkex	3:-
Renstek	2,80	0,35 kg Saltmandel	4,20
Medisterkorv	2,95	2,0 kg Druvor	2,50
Böckling	0,25	0,2 kg Linser	1,40
Kalvkorv	2,15	0,2 kg Br. Mandel	1,40
Tomater	1,45	0,2 kg Mint Tips	1,20
Gåsleverkorv	1,30	0,2 kg Alpina Mints	1,10
0,1 kg FR Lax	2,80	0,2 kg Karameller	1,40
RR Äl	2,25	½ brk B. Svamp	1,75
FR Lax	5,60	½ brk B. Svamp	1:-

Köttavd.

6,5 kg Kalkon	16,25	1 gl. Fikon	2,50
0,3 kg Bräss	1,50	2 l Mandariner	7:-
Chikorésallad	0,50	2 kg Päron	2:-
Purjolök	0,50	6 st Grapefrukt	1,80
2,0 kg Chateaubriand	9:-	6 st Citroner	1,20
2,7 kg Hamburger bringa	7,29	1,0 kg Valnötter	2,50
Engelsk rostbiff	14,56	1,0 kg Paranötter	2:-
Frakt	1:-	0,5 kg Krakmandel	1,50
		1,0 kg Hasselnötter	2,10

Spec.avd.

2 brk Champignoner	2,30	0,5 kg Filbertsnötter	1,75
Kryddost	1,65	2 lda Dadlar	2,20
1 lda Marmelad	7,50	2 lda Dadlar Marmelad	3:-
1 gl. Colmans Senap	1,25	2 lda Mandariner Marmelad	4:-
1 gl. Winborgs Senap	1:-	2 kg Carlspaderplommon	4,20
2 pkt Kex	0,60	2 kg Russin	2,60
0,3 kg Pepparkakor	1,50	2 ds Apelsiner	1,80
4 pkt Rån	2:-	1 ds Apelsiner Jaffa	2,25
206,25		Summa	

Det köptes andra varor från Hasselblads i Göteborg. 15-18 april 1931 inhandlades varor till en summa av 774,64 och det var t ex krustader, kalvbrästsstuvning, musselstuvning, stuvad njure, lökdolmar, stekt selleri, vol au vent, á la daub, dansk sallad, viltpastej, kaviarsmör, randig pastej, laxkräm, piggar, ostron, camemberost, gåslever, oliver, sparrisknopp, pickles, Fylgiasill, spansk pastej, fläkt äl, rökt gåsbröst och 500 st smörgåsar.

År 1936 t ex 1,5 kg Syltade apelsinskal 9:-, 1,5 kg Succat 9:-, 1,0 kg kastanjer 1,80, 6 st Jamaica Lime 0,90, 4 glas Sardeller 7:-, 3 pkt Cellerystänger 0,75, Aptitkorv 2,20, Löjrom 1,25, 1 st Kokhöns 2,50, 6 st Blomkål 6:-, 4 st Kalvnjure 4,20, 2,0 kg Mandelpotatis 0,70, 3 ltr Jordgubbar 19,50, 1/1 fl Tomat-ketchup 2:-, 1 bk Tryffel 5,50, Hummer 2,90, Prinsesskorv 3,50, 2 st Gurkor 1,70, 4,0 kg Anka 14:- och 2 st Orrar 6:-

1937 kostade t ex 1 Morkulla 3:-, Frukter i senap 3,50, Topp-murklor 25:-, 0,3 kg Marsel Mallows 1,80, 2 gl Cocktail bär 3,75, 0,2 kg Rysk kaviar 19:-, 1,0 kg Kaffe 5,90, 8 ltr Buljong 14:-, Nattkorv 5,10 och 8 st Rapphöns 18:-.

Lilli-Anne Sihlberg

Paradhandduk

Av Sofia Plate

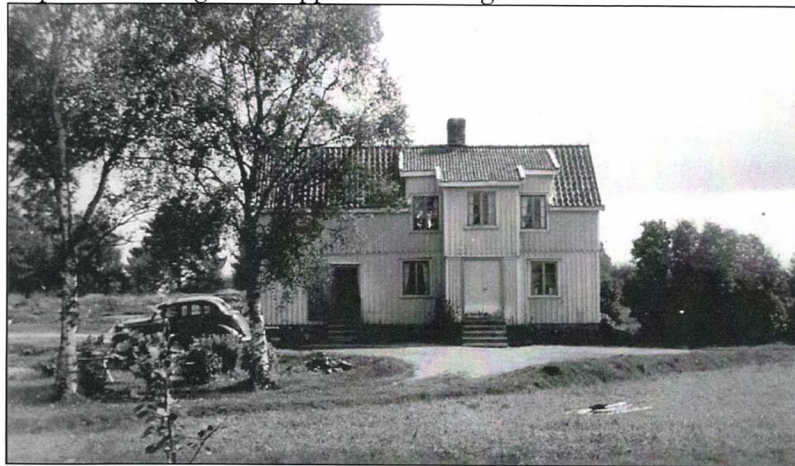
När ångesten
kommer krypande
städar jag
bort mig

Sitter sedan
försjunken
i plyschsoffan
och
beskådar
paradhandduken

*Munkedals litterära sällskap utgav 2005 antologin
"Sällskapet". Vi återger här en dikt av Sofia Plate.*

Stuveryr – mitt barndomshem

På Stuveryr bodde min farfar Johan Strömberg, född Carlsson, med min farmor Justina, född Muhr. Tretton barn föddes här i detta lilla hus, med bara ett rum och kök, samt en liten veranda. Stuveryr var ett litet torpställe med några åkerlappar och lite skog.

Stuveryr på 1950-talet

Farfar arbetade i fabriken i Munkedal, för det gick ju inte att klara sig på ett litet torp. Barnen föddes i rask takt. Det var Ernst, John, Tyra, Axel, Gunnar, Torborg, Sven, Valdemar, Henry, Magdalena, Axel, Ida och Torbjörn. Att det var två som fick heta Axel berodde på, att den förste Axel dog innan han var femton år. Han ramlade ute vintertid när han på kvällen skulle gå hem från en kamrat och blev liggande och frös ihjäl. Den andre Axel dog också innan han var femton, troligen i en brusten blindtarm. När min far Valdemar Strömberg gifte sig med min mor Svea, född Ingman hade han byggt till en våning på huset, men fortfarande endast ett rum och kök, samt ett litet frontrum över verandan. Här föddes mina systrar Irma som dog drygt ett år gammal, Eira och jag själv som heter Inez. Även min kusin Roland Ingman är född här, på grund av att min moster Nora och barnen Inge och Anne-Marie bodde hos oss, den tid Sigfrid var inkallad under kriget. Det är besynnerligt att vi fick plats, men vi var vana vid, att alltid ha mycket folk omkring oss, och ofta bodde någon av kusinerna här.

Johan och Justina Strömberg med sonen Valdemar, hans hustru Svea och dottern Eira.

Alla trivdes på Stuveryr, och vi hade en fantastiskt bra och rolig barndom, tack vare enastående föräldrar, och en farmor som var den finaste människa jag någonsin träffat. Farbror Henry bodde kvar hos farmor, då farfar dog 1941, och ofta kom fastrar, farbröder och kusiner på besök. Det var alltid någon som kom varje vecka. På somrarna var det lätt att bo på Stuveryr men på vintrarna betydligt värre, för det var ju så långt till allting. Till Saltkällans skola var det sju kilometer. Dit fick vi gå, i bästa fall cykla, men värre var det när jag skulle "gå och läsa" i Foss. Det var under vinterhalvåret och i början av hösten kunde jag cykla. Det var en mil till Kvistrum, och sedan hade jag ytterligare en bit kvar till kyrkan. På vintern fick jag gå, mestadels genvägen över Stale myrar, det var jättelångt, och kallt. Två gånger i veckan läste vi, och så till kyrkan varje söndag. På hemvägen, när det var som kallast, kunde jag gå in till min kusin Solveig, och värma mig. Det var inte roligt att gå över Stalegårderna i blåst, kyla och nare. Min farmor dog detta år i januari, och det var min läspräst som förrättade jordfästningen. När han av mina föräldrar fick veta hur lång väg jag hade till kyrkan, sa han att jag inte behövde komma till Högmässan på söndagar mera. Det gjorde jag emellertid ändå, fast varannan söndag istället.

Det var ju inte bara jag som hade lång väg till allt, det gällde oss alla som bodde här. Det var lite av Norrland över Stuveryr. Jag minns särskilt vintern 1952 då snötäcket var en och en halv meter djupt på slätt mark. Då fick jag åka skidor för att hämta dricksvatten, det var ungefär femhundra meter till den dal där kalkkällan låg. Det gick inte att pulsa och gå i så djup snö.

Pappa arbetade på Munkedals AB alla dessa år, men när min syster Eira fick arbete i Konsum i Munkedal och sedan även jag, så tyckte vi att det var dags att flytta till samhället, vi var ju tre som skulle dit varje dag. Den 1 december gick flyttlasset, och Stuveryr blev sålt och rivet året efter. Nu finns bara två mossbelupna trappor kvar, och skogen står hög där det förut var åkrar. Men för oss alla som bott eller vistats på Stuveryr, är det fast förankrat i hjärtat för alltid, med för min del, enbart soliga minnen

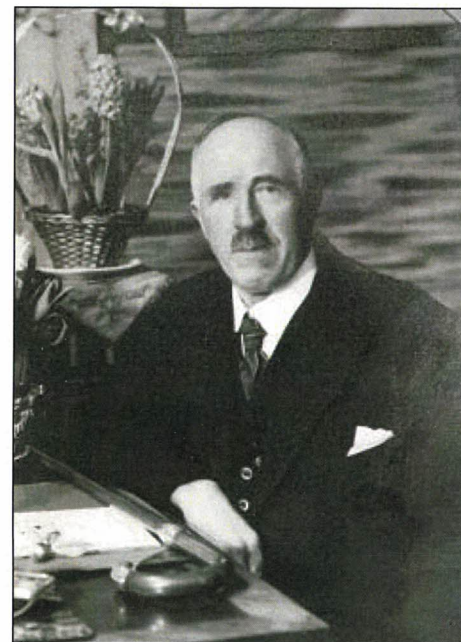
*Text och bild
Inez Jansson*

Gården Stuveryr är som artikeln berättar ett minne blott. Husen är sedan länge borta och endast muren till fähuset står kvar. För den som åker skidor och kör milspåret från t.ex. Önebacka passerar ungefär halvvägs denna grund. Den är då en ofta använd pausplats i skidåkandet. Om man till fots vill ta sig dit så kan man från vägen mellan Saltkällan och Vågsäter ta av norrut vid vägen som går till Hult vid Kvarndal.

Brand i fabriken

Munkedals Pappersbruk har under alla sina år drabbats av större eller mindre bränder. Den största och mest omtalade var den 1911, som förevigats av Selma Sahlberg bland andra med foto. Men det har också varit mindre tillbud och ett av dessa inträffade på hösten 1934. En lagerbyggnad med kontor utmed älven blev mer eller mindre förstörd och i samband med den försvann också en avlöningslåda.

Lennart Johansson har omtalat detta och har sökt i Munkedalsboken, men inte hittat någonting om just denna brand. Hans mamma stod och såg denna brand och blev tillsagd att gå in ty den väntade babyn kunde skadas av elden. Detta var ju allmänt känt på den tiden att sådant kunde hända.

Det var ett förråd som stod i ljusan låga och när Lennarts morbror Helge Hallsten kom dit var kontorsdörren uppbruten och lådan med avlöningskuverten borta. Hallsten var arbetsledare och skulle dela ut dessa kuvert till personalen på kokeriet och blekeriet, avdelningar som producerade pappersmassa. Det var väl inte så stora summor det rörde sig om, det var nämligen förskottsavlöning.

*Brandmästaren Helge Hallsten
(Lennarts morbror)*

Brukets egen brandkår fanns då och Hallsten var brandmästare, Lennarts pappa Herman, var också med i brandkåren. Det blev polisutredning och förhör förstås, men det har inte kommit fram något om vem som gjorde inbrottet. Avlöningslådan fann de något senare i älvkanten längre ner, men den var tom förstås. Några personer var väl misstänkta men polisutredningen lades väl ner och denna händelse har fallit i glömska under åren.

Yngve Carlsson på intervju hos Lennart Johansson

Foto: Bertil Johansson

Gravstensinventering

År 2000 kom ett utskick från Sveriges släktforskarförbund, om gravstensinventering.

Birgitta Hansson, Östeby, kontaktade oss, Inger och Lars-Erik Ringström, vi blev genast intresserade. Det skulle först och främst gälla gravar över hundra år. Men på en liten kyrkogård som Håby, var det inte många.

Vi hade blivit mycket intresserade av arbetet, därför fortsatte vi att fotografera alla befintliga gravar. Vi mätte vårdnen och ramen runt gravsten, samt skrev upp vad som var skrivet på vårdnen. Eftersom Birgitta Hansson är släktforskare, har det blivit en fin dokumentation, över före detta Håbybor.

För att få ännu mera material att dokumentera, började vi låna bilder från anhöriga. Det har kommit in många fina bilder, vi önskar oss ändå mer. Vi har också tagit del av tidningsurklipp, där finns det många dödsannonser mm. Även en del reportage och artiklar som före detta Håbybor skrivit. "Vi har samlat tidningsurklipp sedan 1951." I gamla gömmor finns det fina inbjudningskort till begravningar.

Vi kommer att fortsätta vår forskning, är någon intresserad, hör av er. När vi började med fotograferingen, låg det en del gravvårdar på berget bakom bårhuset. Vi hade tur som hann fotografera och skriva om dem. En liten tid efter så var de borta och nermalda och eftersom de flesta var mycket gamla, hade de ett historiskt värde. Vi ställer oss frågande till detta förfarande. Enligt begravningslagstiftningen står det, om vårdnen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter resas på en annan därför avsedd plats.

*Håby i jan 2006
Inger Ringström*

Hembygdsföreningens samlingar finns på tre museer:

Hembygdsgården Kaserna

Kontaktperson Elsie Johannesson tel nr 0524 -716 77

Hembygdsmuseet Önnebacka gamla skola

Kontaktperson Yngve Carlsson tel nr 0524 - 710 19

Gamla Bruket

Kontaktperson Ragnar Wärme tel nr 0524 - 103 94
Föreningen Munkedalsslöjd har sin verksamhet där.

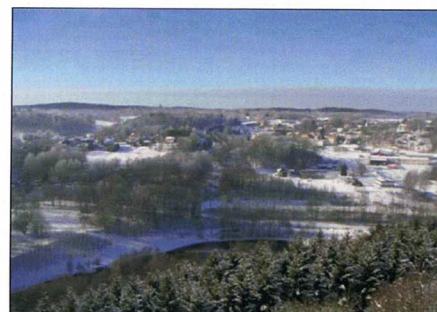
Mitt smultronställe

I detta och följande medlemsblad ställer vi en återkommande fråga: Var har du ditt smultronställe eller vilken plats i vår kommun vill du visa, om du får i uppgift att guida någon vän eller bekant?

Inger Johansson.

Mitt smultronställe

Jag rekommenderar en promenad upp till Kovaneberget mitt i samhället. Där har du en enastående utsikt över Örekilsälven, stationssamhället och Foss kyrka. Du kan gå via utsiktsvägen på Hede, förbi vattentornet upp på berget. Där finns också sittbänkar och en grillplats.

Uppe från Kovaneberget har man en vacker utsikt över en del av Munkedal. I förgrunden ser vi Örekilsälven nedanför Baja. Denna lilla bild ger inte en fullvärdig bild utan den måste upplevas med egna ögon

Ur hembygdsmuseets samlingar

På hembygdsmuseet finns Munkedals troligen första symaskin från år 1870. Den har tillhört skräddare Hansson från Sohlberg i Håby. Tyvärr finns det ingen märkning på maskinen så därför är det inte känt vem som har tillverkat den.

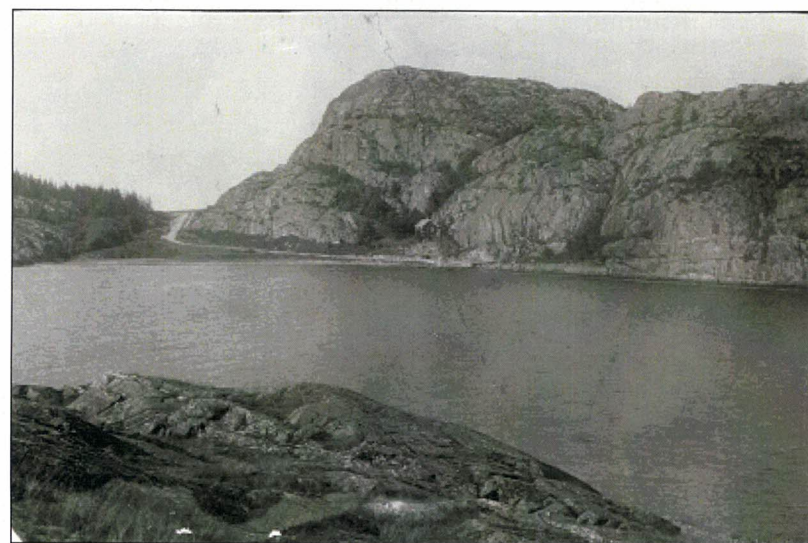
Munkedals första symaskin?

Gårvik – vi rättar och kompletterar

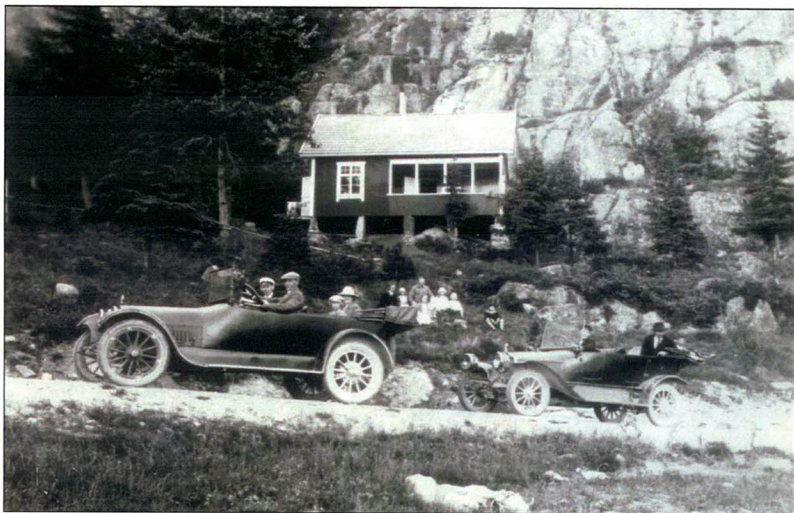

Foto från förra numret där vi påstod att detta var Gårviks första hus.

I förra numret angavs att huset på bilden ovan var det första huset på Gårvik. Emellertid fanns det vid detta tillfälle ett äldre, nämligen Axel Sohlbergs hus som byggdes 1925. På bilden nedan syns inte det hus som ligger mitt i backen.

Badplatsen i Gårvik

Vid ratten i den bögra bilen sitter Hjalmar Soblberg som blev känd inom motorsporten. I slänten sitter bl.a. fadern Axel med övriga familjen Foto taget 1925 av Oscar Färdig

Känner någon igen personerna i bilen?

I den förra artikeln nämndes även namnet Bak-Jensen. Lars Forsberg uppger att denne var byggmästare och entreprenör

Sverker Balksten

Efterlysningar

Foton om soldater

Vi efterlyser foto på gamla **indelta soldater i Foss eller Håby**. Hembygdsföreningen skall medverka i en planerad bok om Stångenäs kompani. För denna behöver vi fotomaterial. Är det någon av läsarna som har ett foto som visar en soldat, soldattorp eller liknande så tar vi tacksamt emot dessa. Kontakta Yngve Carlsson.

Vilka personer är med på denna bild?

*Detta brudpar gifte sig år 1943 och vi undrar vilka de är.
Vet Du något om dem kan du kontakta någon i styrelsen.*

Efterlysningen i förra numret

I förra numret av Munkedalsbygden hade vi inne två efterlysningar.

Först gällde det ett bröllopskort och vidare handlade det om en ung dam, Majken Friman. Läsekretsen var mycket uppmärksam och redaktionen fick snabbt besked om vilket brudpar det gällde.

Brudgummen på Sahlbergsfotot är Helge Gustavsson ("Helge i tvättstugan") och bruden är Linnéa, f Christensson. Längst till vänster står marskalken Carl-Gustaf Christensson i Röstorp, bror till bruden, och till höger står tärnan Gerda, syster till Helge, gift med Ejnar Axelsson ("Ejnar på Højdehagen").

Vad beträffar Majken Friman tog det lite längre tid att få upplysningar. Vad vi nu vet är att hon vid fototillfället var förlovad med Olle Sahlberg, brorson till fotografen. Olles far hette Ninus Sahlberg, vid tillfället sergeant vid Bohusläns regemente och bosatt i Ljungkile. Var Majken kom ifrån vet vi inte men efter att Olle och Majken gift sig bosatte de sig i Stockholmstrakten. Selma Sahlberg satte genast i gång med att sticka en sparkdräkt till deras förstfödde.

Uppgifterna om denna gren av Sahlbergssläkten har vi fått av Stina "Skräddarn" Karlsson.

Krans-Axel än en gång

Artikeln om Axel Olofsson, som vi hade inne i förra numret av Munkedalsbygden, har väckt mycket intresse. Sedan dess har vi fått in ytterligare upplysningar om denne kände man från Tungenäset. Dessa vill vi inte undanhålla läsekretsen.

Det handlar framför allt om de perioder i Axels liv då han var sjöman. Det började med skutan Rapid från Lysekil, den mönstrade han på 1890 och det blev inledningen till ett långt och händelserikt liv på sjön. Kapten

på skutan, som gick med trälaster, var skeppar Väster från Häggvall. Krans-Axels lön var elva kronor i månaden. Första färden blev emellertid inte så lång. Rapid förläste vid en svår höststorm utanför Gotlands kust. Besättningen tog sig oskadd i land men skutan blev "kondest", som Axel uttryckte det. Det vill säga: Rapid blev vrak. Efter denna prolog började sjömanslivet på allvar. Vid en vistelse i Norge mönstrade Axel på som lättmatros. Först kom han till England. Under de närmaste åren arbetade han på olika fartyg; barkar, skonare och fullriggare. Fartyg som gick på Holland, USA och Canada. Han hade nu kommit upp i en månadslön på 45 kronor.

Med barken Akvilla kom han till Florida. Men väl framme rymde han för han trivdes inte med förhållandena ombord. Han gömde sig i skogen tills han visste att Akvilla seglat ut. I ett högt träd satt Krans-Axel uppklättrad och kunde osedd spana ut över hamnområdet. När han förvässat sig om att Akvilla seglat iväg kunde han ostört mönstra på ett annat fartyg, denna gång en amerikanare. Under nio års tid seglade han med amerikanska skepp. De gick på Karibien, Turkön och Columbia och i övrigt hela den amerikanska kusten.

1903 kom han av en tillfällighet med en dansk båt till England. Därefter kom han med en kolbåt till Trelleborg. Efter en avstickare till Köpenhamn anlände han så småningom till Hålsingborg. Nu var han tillbaka i Sverige igen och tänkte ta sig hem till Foss och Tungenäset. Helt utblottad, utan ett öre på fickan, började han luffa landsvägen norrut. I Höganäs träffade han på ett lag arbetare som var snälla och gav honom mat och dessutom dryck av, som det hette, "den rätta starka sorten". Nästa anhalt blev Halmstadstrakten. Han fick ett tillfälligt jobb på en lantgård. Usla förhållanden, sa han, slitsamt, fick ligga på lagårdsrännan o s v. Axel trivdes inte där och efter en ganska kort tid lämnade han platsen. Inne i stan blev han genast tagen av polisen. Han hade förväxlat med en efterlyst finne. När misstaget väl klarats upp blev han utvisad från Halmstad och sattes på ett tåg som gick till Kungsbacka. Därifrån luffade han till Göteborg där han fick en båtlägenhet till Ljungskile, varifrån han luffade hem till kära gamla Foss.

1903-1915 arbetade han i hemtrakten som byggnadssnickare men det sistnämnda året tyckte han att det räckte med livet på landbacken för den

här gången. Återigen gav han sig iväg till Norge där han denna gång mönstrade på en valbåt med kokeriet beläget i England. Följande resa blev till Montevideo. Men nu var det krigsår och de fartyg Axel var med på blev vid flera tillfällen både prejade och beskjutna. Med amerikanare gick han på Peru och Chile. Med en norrmann gick han på Australien. Han kom också till Japan där han bevittnade följderna av den stora jordbävningen. I japansk hamn fann han också ett svenskt fartyg liggande. Det hette Kanton och hade som närmaste destination Shanghai. Axel följde med dit och sedan till Rangoon i Burma.

Nya skepp, nya tråder: Franska Sällskapsöarna, sedan Sydamerika. Åter i Chile tog han hyra på en lastbåt med salpeter till England. Från Hull drog han över Köpenhamn till Malmö. Men här blev han lurad på pengar. Hans sparkapital hade sänts från Hull men av Svenska handelsbanken fick han bara ut 200 kronor. Året var 1923 och Axel mönstrade av för gott.

Hemma i Fosskroken tog han åter upp sin profession som snickare. Dessutom gjorde han sig känd som skicklig fiskare och enekorgsmakare.

Upplysningarna om denne bobuslänske äventyrarens sjömansliv har förmedlats av Inger Fredriksson på Oxelvägen i Munkedal, vars far Henning "Småland" Stranding var en nära bekant till Axel. Stranding samlade också tidningsurklipp, bl a ett ur Kuriren 1949. Det var en artikel av signaturen Br. och det är från den vi hämtat fakta om Axels sjöäventyr.

Ann-Marie Meyer minns Axel från sin barndom. Gubben kom cyklande med en fisklåda på pakethållaren. Sålde torsk och spätta. Det var alltid någon av hennes föräldrar som gick ut och talade med Krans. Ann-Marie uppfattade honom som någon sorts luffare. Hon minns att han alltid bar hatt.

Donald Söreklint berättar: Axel Olofsson var en välsatt, snyggt växt, bredaxlad man av medellängd. Han var gemytlig och trivsamt sällskapsmänniska, ärlig och givmild när han var nykter och ännu mer "när han var i tagena". Då riktigt han smög sig fram. Han gick omkring i skogen och skuggboxades. Gustav Johansson i Ödsby, Donalds far, hade en

gång bjudit honom några supar. När Axel kom ut var han lätt i fisken. Han grep cykelstyret, stod och hoppade upp och ned och rätt som det var hoppade han som en stor katt upp på cykeln.

Men han kunde också ha sina mörka stunder. Under sina år på sjön hade han ådragit sig malariafrossa. Det kanske hade betydelse även för hans psyke. Ibland led han nämligen av något som närmast liknade förföljelsemani. Som exempel kan vi nämna en gång han var hos Gustav Johansson och snickrade. Taket på manbyggnaden skulle höjas. Axel började på med arbetet men helt plötsligt slutade han. Han gick till några grannar och berättade att Gustav gillrat en fälla för honom. Man sade att han "surrade".

Men, som sagt, när han var frisk var Krans-Axel gladlynt och trevlig. När han var tillräckligt gammal och skröplig ville man ta in honom på ålderdomshemmet Kampstorp. Distriktssköterskan syster Svea och hyrverkaren Erling Sahlsten sökte upp honom och förmådde den gamle att följa med genom skogen. De gick till fots för Sahlsten kunde inte köra ända fram med bilen. Men när de hunnit ungefär halvvägs slog Axel stopp.

- Det känns inte så, sade han. Nu går jag tillbaka igen.

Därmed fick syster Svea låta sig nöjas. Men nästa gång Axel lämnade sin stuga var det med ambulans. Ja, de fick väl bära honom genom skogen.

Efter hans död brann stugan ned, passande nog i samband med ett häftigt åskväder. Någon hade sagt: "Det skall då ingen fara illa i den stuga mer." Dess grund ligger numera på Kronans mark.

Kommande aktiviteter i Hembygdsföreningen

Under våren 2006 planerar vi bland annat:

- Årsmöte i Munkedals Hembygdsmuseum hålls den **16 mars kl 18.00**
- Vi gör en vandring längs gamla vägen ut på Tungenäset som var föregångaren till den nuvarande vägen till Gårvik. Se föregående nummer av Munkedalsbygden. **Tiden är den 6 maj kl. 10.00 vid f.d. Pilegårds affär**
- **Gökotta på Kristi Himmelsfärdsdag** i samarbete med Svenska Kyrkan på Kaserna kl. 7.00 (bevaka senare annons)
- **Wiknerspelen** som vanligt på midsommardagen. I år med bröllop.

MUNKEDALS HEMBYGDSFÖRENING 2006

Styrelse

(med riktnummer 0524)

Yngve Carlsson, ordförande	710 19
Sverker Balksten, vice ordf.	712 27
Bertil Johansson, sekreterare	101 35
Ingela Ingman, kassör	712 18
Örjan Hedhman, bitr. kassör	129 29
Astrid Blomberg, ledamot	712 39
Elsie Johannesson, ledamot	716 77

Styrelsesuppleanter

Torsten Johansson
Per Fors

Revisorer

Gunnar Karlsson
Kjäll Oscarsson

Kommittén för Kaserna

Elsie Johannesson, sammankallande

Tidningsredaktion

Sverker & Kristin Balksten, Yngve Carlsson,
Ingela Ingman och Bertil Johansson